

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛЕКЦІЙ ЗІ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН АНГЛОМОВНИМ СТУДЕНТАМ**Державний заклад «Дніпропетровська медична академія
Міністерства охорони здоров'я України» (м. Дніпро)****ortho.stomat@dma.dp.ua**

Вступ. Англomовна форма викладання у медичних ВНЗ України стає все більш затребуваною. Перший десяток англomовних студентів-стоматологів з'явився у ДЗ «ДМА» у 2011 році. З тих пір кількість студентів постійно зростає, про що, зокрема, свідчить динаміка за останні три роки. Так, якщо у 2016 р. у ДЗ «ДМА» англійською мовою зі спеціальності «стоматологія» навчалось 30 осіб, то у 2017 р. – вже 128, а у 2018 р. – 134. Тобто за останні три роки кількість англomовних студентів збільшилась в 4,5 рази.

Подібна тенденція до зростання, з одного боку, вказує на конкурентну спроможність та високу якість української стоматологічної системи навчання на світовому освітянському просторі, з іншого – вимагає від нас, безпосередніх учасників навчального процесу, його оптимізації та модернізації, а також адаптації до специфічного контингенту англomовних студентів, зокрема стосовно методики викладання.

У попередніх публікаціях ми приводили досвід роботи з англomовними студентами-стоматологами щодо загальної організації навчального процесу, особливостей впровадження симуляційних технологій, ефективних методів оволодіння практичними навичками, специфіки підготовки до ліцензійного випускного іспиту «Крок 2», тощо [1-4]. В свою чергу, представлена тепер публікація присвячена найбільш дискусійному на сучасному етапі розвитку медичної освіти питанню, ролі лекції в навчальному процесі.

Мета роботи – розглянути методичні особливості організації лекцій англomовним студентам-іноземцям, які навчаються за спеціальністю «стоматологія», на профільних кафедрах.

Основна частина. Починаючи обговорення ролі лекції в навчальному процесі, згадаємо минуле, коли в умовах хронічної нестачі навчальної літератури, основна функція лекції була інформативною. На разі браку інформації, тим більш англійською мовою, завдяки можливостям Інтернету, не існує. При цьому самостійна позааудиторна робота є основним засобом засвоєння матеріалу і складає до 2/3 загального обсягу навчального часу. Проте, виникає інша проблема, що полягає у здатності студента відібрати той навчальний матеріал, який йому необхідний за якістю та рівнем сприйняття. Звідси виникає передумова до перегляду пріоритетних функцій лекції, серед яких, як відомо, розрізняють інформативну, пояснення, розвитку та систематизації [5].

Отже, як було сказано, з появою великої кількості спеціальної літератури та доступу до електронного ресурсу, інформативна роль лекції стає найменшою. Разом з тим, лекція – чудова можливість донести до студента інформацію «з перших вуст», зокрема про результати науково-практичних досліджень, що здійснюються на кафедрі; висловити свою думку про нові технології та методики лікування, поділитися досві-

дом їх використання. Подібний автентичний підхід є дуже популярним в усьому світі. Він дозволяє зробити лекцію авторською, при цьому значно збільшує її цінність, окрім того, дозволяє формування іміджу ВНЗ в інших країнах. Ще більш ефективним стає лекція зі зворотним зв'язком від студентів, при цьому ступінь взаємодії з аудиторією визначається ступенем її компетенції і збільшується від молодших курсів до старших. За даними [6] такий методичний підхід дозволяє збільшити сприйняття лекційного матеріалу до 70,0%.

Друга функція лекції – пояснення. Її значення в навчальному процесі важко переоцінити, тому що специфіка стоматологічних дисциплін полягає у практичній (прикладній) спрямованості, а звідси пов'язана з певними складностями засвоєння теоретичної інформації з підручників та посібників. До того ж слід брати до уваги наявність «мовного бар'єру», існуючі неточності перекладу та різницю у термінології [7], що теж ускладнює сприйняття англomовними студентами. Лектор має можливість, використовуючи наочні приладдя, презентації, клінічні ситуації, пояснити найбільш складні моменти в більш доступному наочному форматі та одразу відповісти на запитання, що виникли. Але така функція можлива лише за умови попередньої підготовки студентів.

В зв'язку з цим, нами було проведено дослідження серед 60 студентів англomовної форми навчання, сутність якого полягала у визначенні підсумкового рівня знань шляхом тестування після прочитаної лекції. Використовували 50 тестів формату А, які представляють собою ситуаційну задачу з 5 дистракторами, один з яких вірна відповідь. Така форма тестування використовується і під час випускного ліцензійного іспиту зі спеціальності «Крок 2». Студенти були розділені на дві рівні за кількістю та рівнем підготовки групи: у першій групі студенти попередньо ознайомились з матеріалом, що буде викладатись на лекції, у другий – вони були непередготовлені. Згідно отриманих результатів нами було встановлено, що рівень засвоєння інформації, поданої лектором для підготовленої аудиторії, збільшується на 42,0%. Таким чином, запорукою більшої ефективності розуміння навіть складного для сприйняття матеріалу є попереднє ознайомлення з тематикою лекції і оптимальним для цього, з нашого досвіду, є застосування власних методичних розробок кафедри.

Однак найбільш значущою, на нашу думку, у викладанні стоматологічних дисциплін англomовним студентам є така функція лекції, як систематизація. Спричинено це великими обсягами інформації, про які вже згадувалось, і неможливістю її засвоєння без рекомендованої послідовності і структурування. В цьому плану реалізувати лекцію як організаційно-методичну основу навчального процесу нам допомагає дискрет-

на форма подачі лекційного матеріалу. Кожне окреме твердження потребує конспектування студентами, а в подальшому самостійного опрацювання та доповнення матеріалом з підручників та інших інформаційних джерел. На лекції для кращого сприйняття подібні твердження ілюструються фотографіями, схемами, рисунками, таблицями, алгоритмами, приведеними в презентації. Широко вживаються класифікації як засіб систематизації різноманітних захворювань, клінічних ситуацій, а також методів лікування. Дуже зручно для дискретного подання матеріалу використовувати традиційну для ортопедичної стоматології послідовність клініко-технологічних етапів виготовлення зубних протезів. Такі інформаційні «скелети» значно полегшують оволодіння матеріалом, вони є обов'язковими для запам'ятовування, а вже нарощування «м'язової маси» залежить цілком від індивідуальних особливостей студента, зокрема від його спроможності та схильності до навчальної діяльності. Такий підхід найбільш оптимальний і з точки зору фізіології, тому що спочатку легше пізнати сутність, а потім – деталі.

Для доведення ефективності вищезазначеної форми організації лекції нами проведено дослідження серед 77 англомовних студентів, за вищеописаною методикою тестування. Згідно отриманих результатів відсоток правильних відповідей відразу після лекції без написання конспектів склав лише 18,0%, при керованому написанні конспектів – 46,0%, через тиждень після опрацювання наданої презентації без застосування конспекту – 68,0%, тоді як із застосуванням конспекту – 92,0%. Таким чином, для забезпечення максимального рівня засвоєння матеріалу слід, поперше, додержуватись дискретної форми подання матеріалу, по-друге, контролювати обов'язкове написання конспектів.

Зрозуміло, що зміст лекцій встановлюється на основі навчальної програми та вимагає жорсткої системи відбору інформації. Виходячи з того, що 50% ресурсів головного мозку приходиться на зорове сприйняття, під час складання логіко-педагогічного плану лекцій ми орієнтуємось на максимальну візуалізацію навчального матеріалу. При чому в презентаціях використовуємо не текстові слайди а, насамперед, різного роду ілюстративний матеріал, більш зручний для сприйняття мозком. Однак, паралельно, візуальна демонстрація повинна завжди супроводжуватись вербальною презентацією: лектор описує представлені клінічні ситуації, характеризує певні клінічні та технічні маніпуляції, зображені на слайдах, при цьому обов'язковим є його власна оцінка будь-якого моменту, що доводиться до відома студентів.

Згідно загальноприйнятим правилам кожний текст лекції вміщує основну інформацію (біля 30%) і залишкову частину. Залишковість забезпечує надійність сприйняття. Ми формуємо лекційний матеріал таким чином, щоб співвідношення інформативності і залишковості знаходилось в межах 1:3.

Для активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекції нами використовується низка методичних технік. Наприклад, постановка питань згідно змісту, що полягає у передуванні чергової порції навчального матеріалу відповідним запитанням. Прагнення студентів, інколи підсвідоме, відповісти на нього сприятиме інтересу до наступної відповіді лектором. Ефективне також поєднання такої техніки з іншою, надання прикладів. Приводиться конкретна клінічна ситуація і пропонується її спільне вирішення, при цьому вислуховуються усі думки і знаходиться спільне рішення. Ще один принцип, який збільшує пізнавальну активність студентів під час лекції, – це чергування вже відомої інформації з новою.

Окрім того, протягом усієї лекції важливо контролювати якість засвоєння матеріалу студентами. Це можна зробити як шляхом зорового контакту, так і спостерігаючи за поведінкою, за позами, за виразом очей. Якщо інтерес втрачений, необхідно повернути увагу слухачів якимось відхиленням від основної теми, або використати вищезгадані методичні технології.

У заключній частині лекції обов'язковим є формування висновків або підсумку з коротким повторенням основних її моментів, в першу чергу для самоконтролю студента щодо якості засвоєння ним поданого матеріалу.

Зазначимо також, що серед особливостей роботи з англомовними іноземцями є необхідність додаткових мікролекцій під час практичних занять з десятком або п'ятіркою студентів, побудованих за принципом дискусії-спілкування. Мета їх проведення дещо інша, аніж лекцій для великої аудиторії. На відміну від установчого характеру останніх, вони спрямовані на контроль правильності трактування та засвоєння певних понять, методик, алгоритмів та ін.

Висновки. Лекція залишається провідною організаційно-методичною основою для усіх форм навчальної діяльності студента, хоча і потребує певних методичних особливостей при викладанні стоматологічних дисциплін у англомовних студентів. При скороченні кількості годин на лекції, передбачене новим навчальним планом, їх головна функція полягає у розкритті понятійного апарату стоматологічних дисциплін, створенні цілісної уяви про предмет, розвитку професійної зацікавленості, визначенні змісту інших форм занять (практичних та самостійних). Таким чином, головна функція лекції змінюється з інформативної на настановну, спрямовану на систематизацію та узагальнення. Щодо методології проведення лекції стоматологічної спрямованості повинні мати дискретний характер побудови, в якому кожне твердження повинне бути зафіксоване студентом в конспекті, а під час викладання бути максимально ілюстровано клінічним матеріалом.

Література

1. Razumnyi RV, Fastovets OO, Albert YL. Problemy pidhotovky anhlomovnykh studentiv-stomatolohiv na profilnykh kafedrah ta shliakhy yikh vyirshennia. Medychna osvita. 2018;4:157-60. [in Ukrainian].
2. Razumnyi RV, Fastovets OO, Matvyeyenko RY. Symuliatsiini tekhnolohii u navchanni anhlomovnykh studentiv-stomatolohiv. Mat. XV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konf. z mizhnarodn. uchastiu «Aktualni pytannia vyshchoi medychnoi osvity v Ukraini». Ternopil; 2018. 495 s. [in Ukrainian].
3. Razumnyi RV, Fastovets OO, Kobylak SS. Features of teaching dental disciplines to English-Speaking students. International Multidisciplinary Conference «Key Issues of Education and Sciences: Development Prospects for Ukraine and Poland». Stalowa Wola: Izdavnictwa «Baltija publishing». 2018;3:60-4.

- Masheiko IV, Gerasimchuk PG, Matveenko RY. Metodichni aspekty pokrashhennya pidgotovky studentiv-vypusknnykiv z ortopedychnoyi stomatologii do praktichno-orijentovanogo ta testovogo licenzijnogo ispytiv. Medychna osvita. 2018;1:35-8. [in Ukrainian].
- Onyshchenko VS., Radko VY, Huryn PA. Metodicheskiye aspekty podgotovki i chteniya lektsiy na kafedre ortopedycheskoj stomatologii kursantam i vracham-internam. Sovremennaya stomatologiya. 2008;1:207-10. [in Russian].
- Petrushanko TA, Bublyi TD, Popovych YYu, Stupak EP. Osobennosti chteniya lektsiy angloязычным studentam na kafedre terapevticheskoy stomatologii. Svit medytyny i biolohii. 2013;2:135-7. [in Russian].
- Schevchenko LI, Schmatko VI. Synkretizm stomatolohichnoi terminolohii v naukovii representatsii meddychnoho znannia. Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka. 2016;33:125-33. [in Ukrainian].

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛЕКЦІЙ ЗІ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН АНГЛОМОВНИМ СТУДЕНТАМ

Разумний Р. В., Фастовець О. О., Матвеєнко Р. Ю.

Резюме. У статті переглянуто значимість основних функцій лекцій – інформативної, пояснення, систематизації – в навчальному процесі серед студентів-стоматологів, що навчаються англійською мовою. Приведений досвід застосування різних методичних технік для активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекції. Наголошено на необхідності дискретного характеру побудови лекції, в якому кожне твердження повинне бути максимально ілюстровано клінічним матеріалом. Зроблено висновок, що головна функція лекцій зі стоматологічних дисциплін у англомовних студентів змінюється з інформативної на настановну, спрямовану на систематизацію та узагальнення.

Ключові слова: вища стоматологічна освіта, англомовна форма навчання, методичні підходи, лекція.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ЛЕКЦИЙ ПО СТОМАТОЛОГИЧЕСКИМ ДИСЦИПЛИНАМ АНГЛОЯЗЫЧНЫМ СТУДЕНТАМ

Разумный Р. В., Фастовец Е. А., Матвеенко Р. Ю.

Резюме. В статье пересмотрена значимость основных функций лекций – информативной, объяснения, систематизации – в учебном процессе студентов-стоматологов, обучающихся на английском языке. Приведен опыт применения различных методических техник для активизации познавательной деятельности студентов во время лекции. Отмечена необходимость дискретного характера построения лекции, предполагающая, что каждое утверждение должно быть максимально иллюстрировано клиническим материалом. Сделаны выводы, что главная функция лекций по стоматологическим дисциплинам у англоязычных студентов меняется с информативной на установочную, направленную на систематизацию и обобщение.

Ключевые слова: высшее стоматологическое образование, англоязычная форма обучения, методические подходы, лекция.

METHODICAL PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF LECTURES ON STOMATOLOGICAL DISCIPLINES FOR ENGLISH STUDENTS

Razumnyi R. V., Fastovets O. O., Matvyeyenko R. Yu.

Abstract. The number of students of English-language form of teaching in medical universities is increasing. It demands optimization and adaptation of the educational process. So, in 2016, in SI «DMA», in the specialty «Dentistry» 30 persons studied in English, then in 2017 – already 128, and in 2018 – 134. That is, in the last three years, the number of English-speaking students has increased in 4.5 times. This article is devoted to the most discursive problem at the present stage of the development of medical education, which is the role of lectures in the educational process, in particular, in the teaching of dental disciplines to English-speaking students.

The aim of the work is to consider the methodical peculiarities of organization of lectures to English-speaking foreign students, studying in the specialty «Dentistry», on specialized departments.

The main part. The article reviews the significance of the main functions of lectures – information, explanation, systematization – in the educational process of English-speaking students. It was given experience of using different methodical techniques for activating students' cognitive activity during the lecture on stomatological discipline.

It is noted that now the informative function of the lecture acquires an authentic character, which consists in the ability to communicate to the student information about the results of scientific and practical research carried out at the department; to express own opinion on new technologies and methods of treatment, to share experience of their use.

The preliminary familiarization with the subject of the lecture helps to increase the effectiveness of understanding the material. According to the results of the final control of knowledge by testing after the lecture which was conducted among 60 English-speaking students, it was established that the level of assimilation of information provided during the lecture for the prepared audience increased on 42.0%.

The necessity of the discrete character of the lecture, in which every statement should be illustrated by the clinical material as much as possible, is emphasized. To ensure the maximum level of learning the material, it is also necessary to control the obligatory writing of notes. To demonstrate the effectiveness of this form of the organization of the lecture, the study was conducted among 77 English-speaking students using the testing methodology. According to the results it was obtained that the percentage of correct answers immediately after the lecture, without writing the notes, amounted to only 18.0%, with guided writing of notes – 46.0%, one week after the presentation without the use of the notes – 68.0%, while using the notes – 92.0%.

Among the features of working with English-speaking foreigners is the need for additional micro-lectures during tutoring, which is built on the principle of discussion. Their purpose is controlling the correctness of the interpretation and assimilation of certain concepts, techniques, algorithms, etc.

Conclusions. The lecture remains a leading organizational and methodological basis for all forms of educational activity of the student, although it requires certain methodological peculiarities in the teaching of dental disciplines in English-speaking students. The main function of the lecture is changed from the informative to the set-up, aimed at systematization and generalization. Regarding the methodology of the lecture on dentistry should have a discrete character, in which each statement has to be fixed by the student in the notes, and during the lecture be maximally illustrated with clinical material.

Key words: higher dental education, English-language form of teaching, methodical approaches, lecture.

Рецензент – доц. Біляєва О. М.
Стаття надійшла 24.04.2019 року